

**Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus
Riigikeele osakond**

**Reili Argus
ALG- JA KESKTASEME 2001./2002. a
RÄÄKIMISTESTI ANALÜÜS**

Keeletoimetaja Jane Lepasaar

Tallinn 2003

EESTI KEELE ALGTASEME JA KESKTASEME RÄÄKIMISTESTI ANALÜÜS

Alg- ja kesktaseme rääkimistesti analüüsi peamiseks eesmärgiks on vaadelda, kas rääkimistesti ülesanded olid keskmiste ja tugevate rühma eksaminandidele jõukohased, aga nõrkade rühma eksaminandidele mitte. Lisaks loodeti analüüsi käigus saada ülevaade alg- ja kesktaseme eksamil käinud eksaminandide keeleoskusest, tüüpilistest eksimustest ning ülesande spetsiifilistest probleemidest.

Alg- ja kesktaseme eksami rääkimistesti hindab üksteisest sõltumatult kaks hindajat. Hinnatakse hindamisjuhendite järgi. Rääkimistestis on kolm ülesannet, kuid neid ei hinnata eraldi: hindaja paneb koondhinde skaalal 0–10 punkti kogu rääkimisosa eest.

Analüüsiti kolme kuu, 2001. aasta novembri ning 2002. aasta märtsi ja mai eksamitöid. Valimi moodustavad 90 algtaseme ja 90 kesktaseme eksamitööd, kokku 180 lindistust. Valimisse võeti kahe hindaja poolt sarnaselt hinnatud töid võrdselt kolmest regioonist (Tallinn, Ida-Virumaa ja muu Eesti).

Rääkimistesti eest saadud punktide järgi jagati eksaminandid kokkuleppeliselt kolmeks: nõrkade (hinnatud kahe hindaja poolt 0–8 punktiga), keskmiste (hinnatud 9–14 punktiga) ja tugevate (hinnatud 15–20 punktiga) rühmaks.

ALGTASEME RÄÄKIMISTESTI ÜLESANNETE ANALÜÜS

Rääkimistest koosneb kolmest ülesandest:

- esimene ülesanne: üldvestlus (enesetutvustus)
- teine ülesanne: vestlus isiklikel teemadel
- kolmas ülesanne: vestlus üldteemadel

Nõrkade rühma kuuluvate eksaminandide keeleoskus ei vasta algtaseme keeleoskuse nõuetele, enamik nendest ei tulnud toime isegi igapäevaste suhtlussituatsioonidega. Rohkem kui kaks kolmandikku eksaminandidest ei saanud mõne ülesandega (osaga) hakkama. Põhilised põhjused, miks antud rühma kuuluvad eksaminandid ei saanud ülesannete täitmiseks hakkama, jagunesid kolmeks:

- 1) ei saadud aru ka kõige lihtsamatest küsimustest, kusjuures raskusi võis tekitada nii eksaminaatori kui ka vestluspartneri esitatud küsimus;
- 2) ei tulnud toime küsimuste moodustamisega (sageli moodustati nii abituid küsimusi, et vestluspartneril ei olnudki võimalik neile vastata, või loeti märksõnad kaardilt lihtsalt küsiva intonatsiooniga maha, andmata neile küsilausele omast vormi);
- 3) ei suudetud etteantud sõnu kaardilt õigesti maha lugeda.

Üldjuhul oli eksaminandide sõnavara ülesannete rahuldavaks täitmiseks liiga väike, raskusi tekitas isegi lihtsamate mõtete väljendamine. Viiendikul eksaminandidest esines eestikeelse kõne hulgas venekeelseid sõnu, milleks võisid olla siis kas vestluspartnerile suunatud küsimused või mõnel juhul ka lihtsalt venekeelsed täitesõnad.

Nõrkade rühma eksaminandide keelekasutusele on iseloomulik vale vormikasutus. Eesti keele põhitarindeid, mis koosnevad baassõnavara hulka kuuluvatest sõnadest, kasutati enamasti kas muutmata kujul või mõnes muus põhjendamata vormis.

Sageli takistas tugev aktsent õeldu mõistmist, suhtlemine oli kõhklev ja abitu.

Keskliste rühma kuuluvad eksaminandid tulid ülesannetega toime ning olid võimelised mõtteid arusaadavalt väljendama. Sageli takistasid aga puudulik grammatika ja piiratud sõnavara keerukamate mõtete formuleerimist. Osati moodustada küll arusaadavaid liitlauseid, kuid liitlausete moodustamisel jäadi enamasti hätta.

Antud rühma kuuluvatest eksaminandidest alla kolmandiku ei saanud vestluse käigus mõnest eksaminaatori küsimusest aru. Küsimuste moodustamisega saadi üldiselt hakkama, kuid eksiti sageli *kas*-küsimustes.

Kahel kolmandikul keskmiste rühma kuuluvatel eksaminandidel tekkis vestluse käigus mõne sobiva sõna leidmisel probleeme, sõnavara oli lünklik.

Eksaminandid valdasid eesti keele algelisi tarindeid. Ebakorrektsusi esines kohakäände ja objektikäände valikul. Eksiti sageli lihtmineviku ja oleviku ajavormide kasutusel, liitajavormid olid reeglina vigased. Raskusi valmistas ka arvsõnade käänamine.

Hoolimata piiratud sõnavarast ja ebakindlast grammatikast tulid keskmiste rühma kuuluvad eksaminandid algtaseme rääkimistesti ülesannetega toime. Nende kõne oli aga mõnevõrra ebakindel, eriti selgelt tuli see ilmsiks vestluskaaslaste vigade kordamisel — kui ka eksaminand kasutas mingit muutevormi esmalt õigesti, loobus ta pärast vestluspartneri vigase vormi kuulmist enda variandist ja kordas oma vastuses vigast vormi. Keeleoskuse madal tase seadis piirid ka kõneaine valikule, etteantud väljenditest (ehk märksõnadest kaardil) reeglina kõrvale ei kaldutud.

Tugevate rühma liigitatud eksaminandid said hästi hakkama ootuspärastes ja igapäevastes suhtlussituatsioonides. Nende kõne oli vaba ebaloomulikest pausidest, reeglina ei esinenud ka partneri vigade kordamist. Erinevate tarindite kasutus oli teadlik, st vastaja oli võimeline vestluse käigus ise oma vigu parandama.

Üks viiendik tugevate rühma kuulunud eksaminandidest rääkis eesti keelt vabalt, kasutas erinevaid (ka piltlikke) väljendeid ning suutis ületada kõik suhtluse käigus tekkinud raskused, milleks võis olla näiteks partneri puudulik keeleoskus või ootamatu temavahetus.

Eksaminandide sõnavara oli ülesande täitmiseks piisav, vahel võisid mõne sõna tähenduspiirid jääda siiski mõnevõrra ähmaseks, sellest tingitult esines üksikuid sõnakasutusvigu. Eksaminandid moodustasid vabalt erinevaid küsimusi, kasutasid oma vastustes sageli liitlauseid, samas ei olnud aga keerukamate ajasuhete ehk liitajavormide väljendamine ning liitlausete moodustamine päris vaba. Kohati võis täheldada venepärast sõnajärge ja *olema*-verbi väljajätu.

Esines üksikuid vigu nimisõnade käänamisel, enamasti eksiti objektikäände valikul. Seejuures võis täheldada järgmist reeglipärasust: kui eksaminaator või vestluspartneri küsimuses oli objektikääne n.õ ette antud, eksaminand reeglina ei eksinud, eksiti aga neil juhtudel, kui objektikääne tuli iseseisvalt valida.

Üksikute vastajate häälendus erines eesti keele standardist, kuid reeglina ei takistanud kõne mõistmist.

ÜLESANDESPETSIIFILISED PROBLEEMID

Algtaseme rääkimistesti kõige enam probleeme valmistanud ülesanne oli piltide ja abistavate sõnadega teemakaart. Eksaminandi ülesanne oli oma vestluskaaslaselt küsida ülesandest lähtuvaid küsimusi. Ülesanne on küll lihtne ja loogiline, kuid selle vormistus (pildid) suunab küsija esitama ainult ühte liiki, nimelt *kas*-küsimusi, ning tingib seetõttu ka vestluspartneri vastusteks lakoonilise, samas ometi suhtluseesmärgipärase "ei" või "jah-i". Enamasti ei suuna läbiviija palve esitada ka teistsuguseid küsimusi küsijat rikkama küsisõnavaliku suunas. Eksami läbiviija lisaküsimusi tõlgendab küsija rollis olev eksaminand enda suutmatusest õigeid küsimusi moodustada ning sageli muutub kõneleja seejärel veelgi ebakindlamaks.

KESKTASEME RÄÄKIMISTESTI ÜLESANNETE ANALÜÜS

Rääkimistest koosneb kolmest ülesandest:

esimene ülesanne: piltide allkirjastamine

teine ülesanne: diskussioon

kolmas ülesanne: otsustamine

Nõrkade rühma kuuluvate eksaminandide keeleoskus ei vastanud kesktaseme keeleoskuse nõuetele, reeglina ei tulnud ülesannete täitmisega toime. Pooled eksaminandid ei saanud aru neile esitatud küsimustest ega suutnud vestelda igapäevastel teemadel (nt kodu, perekond, töö jmt). Kolmandik eksaminandidest ei saanud mõne eksami ülesandega (ülesandeosaga) hakkama. Sageli räägiti teemast mööda, loeti teksti vigaselt maha ning kasutati venekeelseid sõnu eestikeelse teksti sees. Keeleoskus ei olnud kaugeltki mitte piisav teemade rahuldavaks käsitlemiseks ja oma seisukohtade põhjendamiseks.

Reeglina oli ülesandega toimetulekul peamiseks takistuseks eksaminandide puudulik grammatika tundmine, sageli oli vormivalik vale ja juhuslik, pooled vastajaist eksisid ka baassõnavara hulka kuuluvates sõnades.

Üksikute eksaminandide hääldus erines tugevalt eesti keele normist, kõnest arusaamist aktsent siiski enamasti ei takistanud. Eksaminandide kõne oli kõhklev ja abitu.

Keskmiste rühma kuuluvate eksaminandide keeleoskus oli ülesande rahuldavaks täitmiseks piisav, eksaminandid said ülesandest aru (mõnel korral jäi mõni küsimus ebaselgeks, pärast küsimuse kordamist saadi sellest ka reeglina aru), suutsid püsida etteantud teema piirides, oma seisukohti põhjendada ning eksimused grammatikas ei takistanud öeldu mõistmist ja määratud teemal arutlemist. Lüngad sõnavaras ei olnud ülesande täitmisel takistuseks, kuigi päris ladusat väljendust vahel siiski pärssisid.

Sagedasemateks eksimusteks oli vale objektikäane ning *ma-* ja *da-*infinitiivi äravahetamine. Kolmandikul eksaminandidel esines venepärast sõnajärge ning sageli puudus lauses *olema*-verb.

Tugevate rühma eksaminandide kõnelemisoskus võimaldas etteantud teemasid laimatult käsitleda, arutleda ja oma seisukohti põhjendada. Eksaminandid tulid hästi toime igapäevaste suhtlussituatsioonidega ning etteantud ülesannetega.

Sõnavara oli ülesande täitmiseks piisav ning üksikud vead objektikäande valikul ning *ma-* ja *da-*infinitiivi kasutusel ei takistanud ladusat väljendust.

Ligikaudu poolte eksaminandide eesti keel oli suhtlemisel täiesti vaba. Neist omakorda poolte puhul võib öelda, et nende keeleoskus on kesktasemest kõrgemal.

Kesktaseme rääkimistesti ülesandetüüpidest võib pidada kõige õnnestunumaks loetelus esitatud punktide järjestamist ja oma valiku põhjendamist. Kõnealune ülesanne andis kõneleja keeleoskusest kõige parema ülevaate.

KOKKUVÕTE

Alg- ja kesktaseme rääkimistesti ülesanded töötavad korralikult, st on koostatud selliselt, et vastava taseme tugevate ja keskmiste rühma kuuluvad eksaminandid saavad nende täitmisega hakkama, nõrkade rühma kuuluvad aga mitte.

Võimalus registreeruda korraga nii alg- kui ka kesktaseme eksamile tekitas olukorra, kus inimesed ei hinnanud enda keeleoskuse taset adekvaatselt ning seetõttu ei erinenud algtaseme nõrkade rühma eksaminandide keeleoskus oluliselt kesktaseme nõrkade rühma omast. Mõlema taseme nõrkade rühmale on iseloomulik suutmatus lihtsamaid küsimusi mõista, ennast arusaadavaks teha ja seega igapäevaste suhtlusülesannetega toime tulla. Alg- ja kesktaseme nõrkade rühma eksaminandide eristas ainult viimaste mõnevõrra suurem sõnavara ning oskus moodustada lihtsamaid küsimusi. Ka vormivalik oli kesktaseme nõrkade rühma puhul vähem juhuslik. Kokkuvõtvalt võib väita, et kesktaseme nõrkade rühma eksaminandide keeleoskuse tase ei ulatunud mõnikord isegi mitte algtaseme teise astmeni.

Erinevatest Eesti piirkondadest pärit eksaminandide keelelises asjatundlikkuses tüüpilisi tunnusoone ei täheldatud.